

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce
Charitativní a sociální práce

Romana Hrivňáková

*Sociální práce se ženami, které jsou oběťmi
partnerského násilí*

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Pavlína Jurníčková, Ph. D.

2018

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci .....

Romana Hrivňáková .....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat Mgr. Pavlíně Jurníčkové, Ph.D. za cenné rady a připomínky. Poděkovat bych také chtěla všem sociálním pracovníkům, kteří se mnou spolupracovali při expertních rozhovorech.

Obsah

Úvod.....	8
1 Domácí násilí a jeho definice	10
1.1 Vymezení pojmu „domácí násilí“	10
1.2 Dynamika domácího násilí.....	11
1.3 Znaky a příčiny	11
1.4 Formy DN.....	12
1.5 Klasifikace domácího násilí	13
2 Psychologický kontext partnerského násilí	15
2.1 Typologie agresorů	15
2.2 Typy obětí.....	16
2.3 Syndrom týrané osoby.....	17
2.4 Naučená bezmocnost	18
2.5 Sebezničující zvládací teorie	18
3 Domácí násilí z pohledu práva	20
3.1 Právní ukotvení.....	20
3.2 Povinnosti a práva vykázané osoby	20
3.3 Možnosti právní ochrany	21
3.4 Trestněprávní ochrana.....	21
4 Teorie související s domácím a partnerským násilím.....	23
4.1 Obecné teorie a faktory	23
4.2 Jednofaktorové teorie.....	23
4.3 Multifaktorové teorie	24
5 Zásady práce s oběťmi partnerského násilí a sociální služby, které s nimi pracují.....	25
5.1 Prevence.....	25

5.2	Intervence	26
5.3	Komunikace	26
5.4	Intervenční centra.....	28
5.5	Azylové domy	29
5.6	Sociální poradenství	29
5.7	Telefonická krizová linka.....	30
6	Výzkumné šetření a jeho cíle	31
6.1	Hlavní a dílčí cíle.....	31
6.2	Volba výzkumného šetření.....	31
6.3	Expertní rozhovory.....	31
6.4	Analýza dat.....	33
7	Konkrétní expertní rozhovory.....	34
7.1	Konkrétní služby a strategie práce se ženami, které jsou obětmi partnerského násilí poskytovány v azylovém domě	34
7.2	Další služby, se kterými azylový dům spolupracuje	38
7.3	Poradna – odborné sociální poradenství	39
	Závěr	43
	Bibliografický seznam	44
	Anotace	46

Úvod

Tato práce nese název Sociální práce se ženami, které jsou oběťmi partnerského násilí. Inspirací pro zvolení tohoto tématu pro mě byla hodina angličtiny, kdy jsme probírali téma domácího násilí. V dokumentu mluvila žena, která byla obětí partnerského násilí a říkala, že když se jí někdo zeptá, proč neodešla od agresora (svého bývalého manžela) dříve, její odpověď bylo, že se nikdy necítila jako oběť, cítila se jako někdo, kdo musí partnerovi pomoci a kdo je pro něj oporou. Smyslem jejího vyprávění pak bylo informovat o fenoménu domácího násilí, bořit tabu, která jsou kolem téma domácího násilí ve společnosti vytvořeny. Tato myšlenka mě natolik zaujala, že jsem se o tuto problematiku začala více zajímat a chtěla jsem se dozvědět o možnostech pomoci ženám, které jsou oběťmi partnerského násilí. Pomocí expertních rozhovorů, které využívám ve výzkumné části, jsem pak chtěla zjistit, jak přesně sociální pracovníci s touto cílovou skupinou pracují, protože o konkrétní práci s oběťmi partnerského násilí z pohledu sociální práce není mnoho zdrojů a tyto informace jsou pro mě velmi cenné, protože bych s touto cílovou skupinou chtěla v budoucnu pracovat.

Cílem mé práce je na základě odborné literatury a expertních rozhovorů popsat možnosti sociální práce se ženami, které jsou oběťmi partnerského násilí. K naplnění tohoto cíle jsem zvolila výzkum dostupných služeb v menším městě, kdy jsem zkoumala možnosti sociálních služeb, které může žena, jako oběť partnerského násilí, využít přímo v místě bydliště. Tento cíl se skládá ze tří dílčích částí a to: 1. Popis sociálních služeb působících v rámci zvolené lokality pracujících se ženami, které jsou oběťmi partnerské násilí. 2. Zjištění formy pomoci a dalších konkrétních úkonů, které jsou klientkám poskytovány v rámci těchto sociálních služeb. 3. Specifikace komunikace a práce těchto služeb v rámci práce se ženami, které jsou oběťmi partnerského násilí.

Práce je členěna do 7 kapitol. První kapitola se věnuje definování pojmu domácího násilí, jehož užším vymezením je partnerské násilí. Dále obsahuje dynamiku, znaky, příčiny, formy a klasifikaci domácího násilí. Druhá kapitola pojednává o psychologických specifikacích, které se s tímto fenoménem pojí a mezi které patří typologie agresorů a obětí, syndrom týrané osoby, naučená bezmocnost a sebezničující zvládací teorie. Třetí kapitola se zaměřuje na právní předpisy, které se nejčastěji pojí s tématem partnerského násilí, především pak právní institut vykázání, který je hlavním využívaným právním prostředkem u žen, na kterých je páčáno partnerské násilí. Čtvrtá kapitola se zabývá teoriemi, které se věnují vzniku a výskytu domácího násilí v společnosti. Pátá kapitola v první části popisuje zásady práce s

obětmi partnerského násilí jako jsou prevence, intervence a komunikace. Druhá část pak obsahuje popis sociálních služeb, které s touto cílovou skupinou pracují. Poslední dvě kapitoly jsou věnovány kvalitativnímu výzkumu, konkrétně expertním rozhovorům, jejichž uskutečněním došlo k naplnění cíle této práce. Expertní rozhovory byly provedeny v sociálních zařízeních, které se věnují obětem domácího násilí.

1 Domácí násilí a jeho definice

Pro to, aby byla sociální práce se ženami, na kterých je pácháno partnerské násilí, možná a účinná, je třeba domácí - partnerské násilí definovat, jaké jsou jeho formy a druhy, jak se projevuje a jaké jsou jeho důsledky. Potom je možné tyto ukazatele u obětí rozpoznat a dále s nimi pracovat. Proto se tato kapitola bude věnovat vymezení pojmu domácího - partnerského násilí a jeho forem, včetně znaků, příčin a průběhu.

1.1 Vymezení pojmu „domácí násilí“

Tento jev lze definovat jako fyzické, psychické, sexuální či ekonomické násilí, ke kterému dochází mezi blízkými osobami, které žijí společně v jedné domácnosti. Je pro ně charakteristická dlouhodobost a opakování tohoto chování. Tento druh násilí je považován jako nebezpečnější oproti jiným druhům násilného chování kvůli okolnostem, za kterých probíhá. Mezi tyto okolnosti patří intimní vztah, který zpravidla mezi obětí a agresorem je. Agresor je pro oběť někým, koho považuje za blízkou a důvěryhodnou osobu, která by ji měla být oporou a chránit ji. Protože v tomto případě nejde o útok od neznámé osoby, jsou psychické následky oběti rozsáhlejší. Roli hraje také prostředí, ve kterém k útokům dochází a tím je zpravidla domov obou aktérů. Tím domov ztrácí jeden ze svých hlavních úkolů a to, že by měl tvořit bezpečné útočiště. (Úlehlová a kol, 2009, s.11-12)

Specifický je tento druh násilí i proto, že agresor má jiné pohnutky a posilovače, než jiná kriminální jednání. Agresor sám sebe nepovažuje za kriminálního, nevnímá své jednání jako špatné. Svoje chování nepoužívá ke konkrétnímu cíli, který by si přiznal a ani svým chováním nic konkrétního neřeší. Jeho psychologickou kvalitu lze nejlépe označit jako týrání partnera. (Čírtková, 2008, s.238)

Domácí násilí je deviací a osobitým sociálně-patologickým jevem rodiny. Mezi důležité zásadní principy v procesu pomoci osobám přeživším domácí násilí patří zabezpečení ochrany a bezpečí, respektování práva na sebeurčení, důvěrnost, mlčenlivost, posílení a zmocnění, poradenství zaměřené na osobu a vztah. Důležitá je i multidisciplinární spolupráce a z celospolečenského hlediska důsledná politika „nulové tolerance“. (Mátel, Roman, Štepanovská, 2011, s.1)

Je důležité si uvědomit, že vztahy mezi partnery jsou do velké míry mocenskými vztahy a násilí může být nástrojem, jak tuto moc upevňovat. Obvykle partneri bývají z

počátku velmi bezproblémový a pozorní. Násilí se začne objevovat až po určité době, především po svatbě, nebo narození dítěte. (Marhánková, 2006, s.47)

1.2 Dynamika domácího násilí

Domácí násilí není jednorázovou situací, je to proces, který se neustále opakuje a má stupňující se tendence. Oběť většinou není schopná definovat, kdy celá situace začala, protože ze začátku bývají projevy nenápadné. Agresorovo chování se z počátku může jevit jako přehnaná starostlivost a laskavost. Typická je snaha agresora trávit všechen čas s obětí a tím ji izolovat od okolí. Oběť najednou zjistí, že nemá žádné přátele, neudrzuje styky s rodinou atd. To dává agresorovi možnost, aby oběť ovládal, ta se na něm stává zcela závislou a ztrácí možnost obrátit se na někoho jiného. (Úlehlová a kol., 2009, s.17)

Pro domácí násilí je typické střídání tří fází, které se cyklicky opakují, proto se jim říká **kruh domácího násilí**, nebo také spirála domácího násilí. V první fázi se **vytváří napětí** a úzce předchází období týrání. Agresor je podrážděný, rozčilený, žárlivý a agresivní. Pro oběť je typické, že se snaží agresora uklidnit a ve všem mu vyhovět. Cítí vinu za partnerovo chování a snaží se ho omlouvat. Následuje **fáze týrání**. V této fázi se agresor přestává kontrolovat a dochází k násilí, které může mít podobu psychického teroru, napadení nebo jejich kombinace. Oběť se cítí bezmocná, většinou útok pasivně přijímá, protože není schopná se bránit. Poslední fáze je **fáze usmiřování, neboli fáze líbáněk**. V této fázi se agresor omlouvá za své předchozí chování, prosí o odpuštění a slibuje, že už k celé situaci nikdy nedojde. Tím, že mu oběť odpustí se kruh uzavře, aby mohl znovu začít. Střídání fází má tendenci se zrychlovat - k útokům i usmiřování dochází v čím dál kratších intervalech. U dlouhotrvajících případů může postupně dojít k tomu, že úplně vymizí fáze usmiřování. (Úlehlová a kol, 2009, s.19)

1.3 Znaky a příčiny

Prvním znakem partnerského násilí je **dlouhodobost a opakování**. Násilí má svoji historii a trvá nějakou dobu, většinou k němu dochází denně. Jednorázový incident tedy není považován za domácí násilí, bez ohledů na jeho závažnost, přestože může být jeho počátkem. (Úlehlová a kol. 2009, str.12)

Druhým znakem je **eskalace intenzity a četnosti** násilí. Násilí má zhoršující se tendence. Ve většině případů nejdříve dochází k psychickému násilí, které později přechází do

dalších druhů, jako je například fyzické nebo sexuální. Nejdříve jde o útoky na lidskou důstojnost, které přerůstají v útoky na zdraví oběti. V nejhorších případech je ohrožen i život oběti. Útoky na lidskou důstojnost se týkají snižování sebeúcty a sebevědomí a snaží se oběť sociálně izolovat od jejího okolí. Jde o postupný proces, kdy si oběť nejdříve nevšímá příkazů agresora a považuje je za láskyplná gesta. Třetím znakem je jasné **rozdělení rolí agresora a oběti**, které jsou nezaměnitelné. Negativním vymezením tohoto pojmu lze říci, že rozdělení rolí u DN není stejné, jako například u jiných druhů násilí. Například u "rvačky" jsou si v konfliktu obě strany rovny, jedna nepodléhá druhé. Jde o situaci, kde jsou síly rozděleny nerovnoměrně, jedna osoba je ohrožená, dochází k jejímu týrání, zatímco druhá ubližuje, tedy je násilnou osobou. Tyto role jsou pořád stejné a po dobu vztahu se nemění. Čtvrtým a posledním znakem je **skrytost**. K násilí zásadně dochází beze svědků doma, nebo i v jakýchkoliv jiných prostředích (hotel, chata), kde oběť s agresorem pobývají, odehrává se tedy "zavřenými dveřmi". Obě strany se ho snaží skrýt před okolím, což přispívá k jeho nebezpečnosti a špatnému identifikování a také k nedostatku důkazů. (Čírtková, Vitoušová, 2007, s.108-109)

1.4 Formy DN

Existuje několik forem domácího násilí, kdy ve vztahu může docházet pouze k jednomu, ale velmi často dochází ke kombinaci více forem. Všechny formy mají společný cíl, kterým je snaha agresora o získání moci a absolutní kontroly nad obětí. Je možné je rozdělit do 5 základních kategorií:

1. **Psychické násilí** – Většinou je prvním typem násilí, ke kterému dochází. Z počátku může být nenápadné. Lze ho označit také jako emocionální, nebo citové. Vyznačuje se snahou o duševní utrpení oběti. (Gorbien, Eisenstein, 2005 in Ševčík a kol, 2011, s.49) Některé jeho formy mohou být propracovány do společensky přijatelných norem, proto je velmi často špatně rozpoznatelné. Protože nezanechává žádné viditelné stopy, jako fyzické násilí, špatně se dokazuje, ale může mít mnohem horší dopad, než jiné formy násilí. Může mít buď verbální, nebo neverbální formu. Verbálním příkladem mohou být nadávky, ponižování a zesměšňování, urážení, citové vydírání, vyhrožování fyzickým násilím nebo zastrašování. Projevem neverbálním pak může být zničení oblíbené věci oběti.

2. **Fyzické násilí** - Většinou přichází až po psychickém násilí. Vzhledem k jeho důsledkům (modřiny, zlomeniny atd.) je nejzjevnější a nejhrubší formou. Agresor používá fyzickou sílu k ublížení a zastrašení oběti. Mezi jeho projevy může patřit například bití,

fackování, kopání, škracení, znehybňování, ohrožování nožem nebo zbraní. Tyto útoky mohou vést až k ohrožení nebo ztrátě života.

3. Sexuální násilí - Je to nedobrovolný sexuální kontakt jakéhokoli druhu, ke kterému dochází nejčastěji mezi partnery. Jeho cílem je ponížení a podrobení druhé osoby. Podle amerických průzkumů byla třetina až polovina žen, které jsou obětí partnerského násilí, svým partnerem znásilněna.

4. Sociální násilí - Jeho cílem je sociální izolace oběti. Často využívá děti nebo jiné osoby k nátlaku na oběť. Nejdříve oběť omezuje své sociální kontakty sama, nikoho než agresora nepotřebuje, potom se projevuje stud před okolím za situaci, ve které se ocitla. Agresor chce vždy vědět, kde a s kým se oběť nachází, často některé styky zakazuje. Upevňuje tak svou nadvládu.

5. Ekonomická kontrola - Agresor má kontrolu nad veškerými financemi a rozhoduje, kolik peněz druhému poskytne. Často oběť omezuje, například ve financích na nákup nebo domácnost. Dochází také ke snaze o to, aby oběť nepracovala. Tím je způsobena ještě větší závislost oběti na agresorovi a dochází k její větší sociální izolaci. (Ševčík a kol., 2011, s.47-51)

K základním 5 kategoriím lze přiřadit ještě jeden druh a **to pronásledování, stalking**. Dochází k němu po rozchodu partnerů, kdy agresor není ochoten ukončit vztah. Je to systematické obtěžování a pronásledování oběti. Tato nevyžádaná pozornost může být motivovaná buď láskou, nebo také nenávisť. Agresor úmyslně snižuje bezpečí a kvalitu života oběti. (Čírtková, 2004, s.225)

1.5 Klasifikace domácího násilí

Existuje několik klasifikací domácího násilí. Čírtková (2008, s.11) uvádí, že v roce 2004 výzkum SRN ukázal, že za nejdůležitější jsou považována dvě kritéria:

1. jak často se dané formy násilí ve vztahu objevují
2. jaké intenzity dosahují.

Výzkumy, které s těmito kritérii dále pracují ukázaly tři základní typy domácího násilí:

- a) ojedinelé incidenty s malou intenzitou
- b) incidenty se střední četností i intenzitou
- c) incidenty s vysokou četností i intenzitou. (Čírtková, 2008, s.12)

Nejpropracovanější a nevyužívanější klasifikaci provedla finská autorka Piispa (2002) in Čírtková (2008, s.12-13), která definuje základní typy, ve kterých přihlíží i k délce trvání násilí. **1. epizoda v minulosti** - Tento druh je nejméně závažný. Jde pouze o jednu uzavřenou epizodu. Oběť je schopná se svobodně rozhodnout, zda ve vztahu zůstane, nebo agresora opustí. **2. mentální mučení** - Také se nazývá psychické mučení, což jej také vystihuje. Jde "pouze" o psychické ataky. Je velmi ojedinělé. **3. krátkodobá historie násilí** - V tomto vzorci dochází k násilí častěji, ale je časově rozložené. K násilí dochází v krátkých úsecích, po nichž následují dlouhé úseky klidu. Nejvíce se v něm projevují 1. a 3. fáze kruhu domácího násilí (fáze před atakem a fáze líbánek). K druhé fázi násilí dochází například jednou za půl roku, nebo i delší časové období. **4. partnerský terorismus** - Je nejzávažnějším druhem v partnerském násilí. Jedná se o dlouhodobé a chronické násilí na oběti, při kterém dochází ke kombinaci různých forem domácího násilí. Podle současných poznatků se tohoto druhu násilí dopouštějí pouze muži na ženách. Má závažný dopad na psychické zdraví ženy, stejně jako na případné děti, které s nimi žijí.

S posledním typem se částečně překrývá rozlišení amerických autorek Johnson a Leone (2005) dle Čírtková (2008, s.13). Prvním typem je **intimní terorismus**, který má stejnou charakteristiku jako partnerský terorismus. Navíc klade důraz na to, že agresor potřebuje mít ve vztahu absolutní moc a kontrolu nad partnerkou. Je pro něj proto nepředstavitelné jejich odloučení nebo rozchod, protože to by znamenalo ztrátu jeho kontroly nad partnerkou. Důležité je také to, že nezáleží na tom, jak moc oběť svým chováním ustupuje, protože agresor si vždy najde záminku pro násilí. Druhým typem je **situační či obyčejné párové násilí**. Tento typ není tak závažný jako intimní terorismu, protože je založen na vnějších podmínkách, krizích a konfliktech, ke kterým ve vztahu dochází. Vyhrocení konfliktu může přerůst v násilný incident. Jde také o upevnění moci agresora, ale není spojeno s vnitřní potřebou systematicky ubližovat a kontrolovat partnerku. Tento typ by se dal přirovnat k prvním dvěma typům z předchozího dělení.

2 Psychologický kontext partnerského násilí

První část této kapitoly se bude věnovat typologii agresorů a obětí, v druhé části se potom bude zabývat psychologickými jevy a poruchami, které jsou s tímto jevem spojeny a mohou se u oběti, v mém případě žen, projevovat.

Je zřejmé, že s partnerským násilím je velmi často úzce spojeno psychické násilí agresorů, které je přímo zaměřeno na oběti a poškozují je. Velmi často je využíváno při snaze získání absolutní kontroly nad obětí. S tím jsou spojeny psychické obtíže a následky, které u oběti nastávají již v době, kdy k násilí dochází, nebo se projevují až po jeho ukončení.

2.1 Typologie agresorů

U většiny kriminálních jevů převažují informace o pachatelích a o obětech zase tak moc informací není. U domácího násilí, které je velmi specifickým jevem, převažují naopak informace o obětech, zatímco agresorům se příliš literatura nevěnuje. V současné době neexistuje žádná ucelená typologie agresorů.

Práce se zaměřuje na vymezení různých typologií agresorů, kdy je v roli agresora muž. Jeden z nejčastějších mýtů je, že se partnerského násilí dopouštějí pouze muži z nižších sociálních vrstev s nízkým vzděláním. Naopak se však ukazuje, že čím vzdělanější a inteligentnější agresor je, tím je lepším manipulátorem, jak ve vztahu k oběti, tak i k okolnímu světu. Jeho agrese je propracovanější a proto je mnohem těžší ji odhalit.

Sopková a kol. (2008, s. 9) mluví tom, že muži používají násilí většinou ve spojení s ponižováním a kontrolou, aby uplatnili svoji moc nad ženami a prosadili svoje zájmy.

Například Stuart (1994) in Ševčík, Špatenková (2011, s.73) dělí muže na dva typy. Prvním typem jsou **muži násilní pouze doma**, kteří jsou agresivní jen v prostředí svého domova. Tito muži jsou více závislí a svých agresivních výstupů litují. V druhé případě jde o **muže násilné i mimo domov**, kteří se vyznačují těžším násilím. U nich je také pravděpodobnější užívání alkoholu a drog.

Další možnou typologií je dle Elbowa (1997) in Janosik (1994) in Ševčík, Špatenková (2011, s.72-73). Ten stanovuje 4 základní typy agresorů:

1. Muž se ocitá v roli **kontrolora**. Při tomto typu partnerského násilí považuje muž svou partnerku za svůj majetek. K násilí dochází ve chvílích, kdy se muži situace vymyká z kontroly a on se tím cítí ohrožený, příkladem může být prostý nesouhlas

s jeho rozhodnutím, nebo snaha o ukončení vztahu. Neuznává možnost oběti mít vlastní názor a být na něm nezávislá.

2. V pozici **obránce** muž spojuje lásku s nenávisť. Je pro něho důležité, aby ho oběť přijímala a odpouštěla mu. Pocit síly mu dodává vědomí, že je na něm žena citově závislá a je na něj zcela odkázaná i v dalších oblastech, jako jsou například finance. Muž pocituje strach z toho, že by ho žena mohla opustit, proto se snaží jí i okolí dokázat, že jeho jednání je oprávněné a může za něj žena.
3. Jako **validátor** muž pochybuje sám o sobě. Hledá způsoby, jak posílit svoje sebevědomí, potřebuje potvrzení svého sebepojetí. Bojí se odmítnutí od druhých, takže osoba, na které páchá partnerské násilí je paradoxně osobou, která udržuje jeho sebepojetí. Pokud by ji ztratil, potvrdilo by to jeho nízkou hodnotu. Proto používá všechny prostředky, aby ztrátě partnerky zabránil.
4. Jako **inkorporátor** vnímá muž ženu jako rozšíření své osobnosti, kterou ale nemá zcela pod kontrolou. Bojí se, že svou část, představovanou obětí, ztratí. Násilí je tak jednou z cest, jak si ženu zcela přivlastnit, čímž posiluje své sebevědomí.

2.2 Typy obětí

Existuje několik skupin, do kterých lze oběti domácího násilí zařadit. Těmito skupinami jsou muži, děti, senioři a ženy. Největší z nich a také tou, o které se nejvíce mluví jsou ženy. Dle výzkumů STEM (2001-2006) in Ševčík (2011, s. 91) dochází k domácímu násilí mezi mužem a ženou v partnerských svazcích, a to v typech manžel-manželka, druh-družka, partner-partnerka, bývalí partneři či manželé.

Stejně jako neexistuje jednotný profil agresora, nelze zcela jasně vymezit, jak přesně vypadá oběť. Přesto se většina literatury shoduje, že takto týrané ženy mají nízké sebevědomí a sebeúctu, věří, že za chování muže mohou ony a také mohou cítit pocity viny za vyvolávání konfliktu.

Dobrzynska-Mathazy in Badura-Madej (1992) in Ševčík (2011, s.92) mluví o typickém portrétu týrané ženy. Mezi základní charakteristiky tedy patří:

1. je materiálně a emočně závislá na svém partnerovi
2. je podřízená a poslušná
3. je sociálně izolovaná, neudrzuje žádné nebo minimální vztahy s přáteli a rodinou
4. je vystrašená, trpí pocity bezmoci a beznaděje

5. často omlouvá partnerovo chování, trpí pocitem viny a je přesvědčená, že za situaci nese odpovědnost ona
6. věří, že situace nemá řešení
7. bezmezně věří, že se partner zlepší, odůvodňuje a omlouvá si situace
8. stydí se přiznat, čeho se na ní partner dopouští
9. má snahu používat sex jako pokus o upevnění vztahu

Ševčík (2011, s.92) také poukazuje na dvě tváře, které žena světu nastavuje. Podobně jako je muž pro okolí dokonalým a pozorným partnerem, žena ukazuje svou optimistickou a šťastnou tvář. Ve skutečnosti však žije v neustálém strachu a často cítí beznaděj, to se ale snaží před okolím co nejlépe skrývat. Tyto ženy často mohou působit velmi pasivně, ale ve skutečnosti musejí být nesmírně silné, aby týrání vydržely. Důležité je také zmínit, že ženami, které trpí partnerským násilím mohou být často i ženy, které na svoje okolí působí jako velmi silné osobnosti.

2.3 Syndrom týrané osoby

Syndrom týrané osoby je asi nejrozšířenější poruchou spojovanou s domácím - partnerským násilím. Často se také nazývá jako syndrom týraného partnera a původně jej použila Walkerová (1984) in Čírtková (2014, s.92) jako syndrom týrané ženy, která jej definovala 4 charakteristikami: 1. oběť věří, že vinu za útok nese ona 2. u oběti se snižuje nebo ztrácí schopnost efektivně reagovat na násilí a situaci řešit 3. oběť se bojí o sebe a případně i o děti 4. oběť věří, že agresor vše ví a je všemocný. Je však důležité říct, že syndrom se nemusí vyvinout u každé oběti partnerského násilí. Jeho vznik je spojen především se vzorci typu násilí, previktimní osobností a reakcemi sociálního okolí. Dle výzkumů může syndrom vzniknout, až pokud se minimálně dvakrát zopakuje celý cyklus násilí, který má tři fáze. Nejčastěji se u oběti vyvíjí, pokud dochází k dlouhodobému, vysoce závažnému fyzickému násilí. (Čírtková, 2014, s.92-93) K rozvoji syndromu však může dojít i u obětí v jejichž vztahu dochází k přehnanému kontrolování, sociální izolaci, vyhrožování a deptání oběti. Ale zároveň nemusí docházet k výraznému fyzickému násilí. Evan Stark (2007) in Čírtková (2014, s.94)

Dle Ševčíka (2011, s.42) lze tento jev definovat jako soubor charakteristik a důsledků zneužívání, které přímo nebo nepřímo vedou k snížení schopností týrané osoby reagovat na násilí, které je na něm páháno. Může se projevovat různými způsoby, které lze rozdělit na

symptomy posttraumatické stresové poruchy, naučenou bezmocnost a sebezničující zvládací strategie.

2.4 Naučená bezmocnost

Je to stav, který se vyvíjí u týrané osoby poté, co se v minulosti mnohokrát bezúspěšně pokoušela násilí zastavit, nebo partnera-agresora, opustit. Dochází k závěru, že nic, co udělá, nevede k uspokojivému řešení, tedy zastavení násilí, a proto začne být pasivní, přijímá pocit bezmoci a beznaděje a naučí se násilné situace „nějak přežít“. Dochází k obrovskému snižování sebeúcty a sebevědomí, ztráty hodnot oběti. To vede k nerozhodnosti a nejistotě ve vlastním jednání a oběť se stává více závislou na agresorovi, což je také jeho cílem. Pokud oběť zareaguje na násilí v počátečním stadiu, vyhledá pomoc například v krizovém centru, nebo se brání sama, tím více se snižuje riziko dlouhodobého násilí. Naopak pokud oběť z počátku vztahu přijímá násilí pasivně, hrozí velké riziko dlouhodobého násilí, kdy se oběť brání až ve fázi, kdy se bojí o vlastní život. (Ševčík, 2011, s.44)

Čírtková (2014, s.37) obecně definuje bezmoc jako psychický stav, kdy je oběť přesvědčená, že události, které se kolem ní odehrávají, nemůže ovlivnit. Naučená bezmoc je pak typickým výsledkem skutečných zážitků z opakovaných zraňujících situací, jde tedy spíše o opakování násilí a ne o jeho intenzitu.

2.5 Sebezničující zvládací teorie

Ševčík (2011, s.44-45) tyto teorie definuje jako situace, kdy je oběť dlouhodobě v násilném vztahu a nevidí z ní žádnou cestu úniku. Aby pro ni byla situace únosnější, vyvíjí si tyto teorie jako mechanismy zvládnání situace. Příkladem může být nadměrné užívání alkoholu, pokus o sebevraždu, nebo vražedné tendence směrem k agresorovi. V souvislosti s tím se vyvíjí sebezničující reakce oběti, které lze rozdělit na:

1. **Popírání viny útočníka**, při kterém dochází k omlouvání násilného chování agresora ze strany oběti. Ta hledá příčiny jeho chování ve vnějších okolnostech, jako je nadměrná zátěž v zaměstnání nebo nemoc. Druhou možností pak je, že oběť viní sama sebe a chybu vidí ve svém chování, kterým způsobila agresorův útok.

2. **Minimalizace násilí** se vyznačuje manipulováním reality a vytvářením iluzí. Oběť si nepřiznává realitu v souvislosti s vážností útoků, a protože je pro ni situace neúnosná, popře její závažnost. Tím dosáhne snížení strachu z dalších incidentů a problém se stává snesitelnějším.
3. Při **bagatelizaci následků** oběť minimalizuje následky týrání a zlehčuje závažnost incidentů, včetně případných zranění. Nebezpečnost situace si nepřipouští.
4. **Popírání viktimizace** se projevuje popíráním oběti, že by byla týranou osobou. Často opravdu nevnímá fakt, že by byla týrána, nebo svá zranění před okolím obhajuje různými výmysly.
5. Může docházet také k **odmítání možnosti pomoci**, protože oběť nevidí žádné východisko ze situace, a proto jí jakákoliv pomoc přijde zbytečná a nevěří, že by pro ni mohla být užitečná. To často vede k návratům týrané osoby k agresorovi, nebo odmítání rozvodu. Tento postoj velmi komplikuje práci pomáhajícímu pracovníkovi a jakékoliv navázání vztahu s obětí je velice těžké.

3 Domácí násilí z pohledu práva

Pro sociální práci s ženami, které jsou oběťmi partnerského násilí, je třeba znát právní ustanovení, která se dané problematice týkají, nebo se jí věnují. A to především proto, aby pracovník věděl, jak se žena může bránit a mohl jí tak poradit a pomoci. Důležité je také znát zákony, které s touto problematikou souvisí a které mohou být později použity u soudu jako důkazy týrání, ke kterému docházelo.

3.1 Právní ukotvení

Komplexní úprava na ochranu proti domácímu násilí v České republice chybí. Domácí násilí nemá ukotvení například v zákonech o rodině ani občanském zákoníku. To je jedním z důvodů, proč s ním nejsou ani spojeny konkrétní postihy. Postihy jsou spojeny pouze s různými následky oběti. (Králičková, Žatecká a spol, 2011, s.23)

Základním právním nástrojem při práci s oběťmi domácího násilí se tedy jeví zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky, který upravuje předchozí zákon 135/2006. Tento zákon obsahuje právní institut vykázání. Příslušníci policie mají dle zákona možnost vykázat agresora ze společného obydlí a jeho nejbližšího okolí. Důvodem pro takové vykázání je oprávněný předpoklad, že se agresor dopustí na oběti útoku proti zdraví, životu svobodě, anebo pokud by se mohlo jednat o závažný útok proti lidské důstojnosti. V ohledu je brána i minulost takových útoků, která zvyšuje oprávněnost tohoto předpokladu. Agresor je vykázán na 10 dnů a tato doba začíná následující den po vykázání. Při vykázání policie ústně oznámí toto opatření oběti i agresorovi, ti musí podepsat potvrzení o srozumění se situací. (Voňková, 2012, s.14)

3.2 Povinnosti a práva vykázané osoby

Vykázaná osoba, tedy agresor, je povinen neprodleně opustit obydlí i jeho nejbližší okolí a nadále se zdržet vstupu do něj. Jeho další povinností je zdržet se styku, nebo kontaktování ohrožené osoby, tedy oběti. Musí také policii odevzdat klíče od společného obydlí. Mezi práva vykázané osoby patří, že si před odchodem může vzít svoje osobní věci, šperky atd. V době vykázání může jednou navštívit byt za účelem vyzvednutí věcí nezbytných k výkonu jeho povolání, nesmí tak však učinit bez přítomnosti policisty. Dále má právo na

informace o ubytování. Pokud nesouhlasí s vykááním, může proti němu podat hned námitku, která je zapsána do potvrzení u vykáání a potom do 3 dnů uplatnit námitky u okresního soudu. (Voňková, 2012, s.15)

3.3 Možnosti právní ochrany

Významnou roli může hrát podání návrhu na **zvláštní opatření podle paragrafu 76b)** Občanského soudního řádu. Ten stanovuje, že pokud agresor ohrožuje zdraví, život, svobodu nebo lidskou důstojnost navrhovatele (tedy oběti), může mu předseda senátu uložit předběžná opatření. A to zejména, že agresor musí opustit společné obydlí a jeho okolí a nesmí se v něm nadále zdržovat. Dále, aby se zdržel navazování kontaktu nebo nežádoucího sledování a obtěžování oběti. Tato opatření trvají 1 měsíc od rozhodnutí. Pokud tomuto návrhu předcházelo vykáání agresora, nabývá účinnosti následující den, tedy po skončení lhůty vykáání. O tomto opatření rozhoduje okresní soud, v jehož obvodu má oběť bydliště. K rozhodnutí musí dojít bezodkladně, nejdéle do 48hodin od podání návrhu, který je osvobozen od soudního poplatku a neskládá se při něm obvyklá jistina 10 000 Kč. Důvodem je, že oběť často nemá přístup k penězům, protože ji agresor ekonomicky izoluje. Nemohla by se tak bránit, protože by na soudní výlohy neměla finance. (Občanský soudní řád, §76b)

V případě podání návrhu na prodloužení předběžného opatření, má toto účinnost do doby, než se rozhodne o tom, zda bude prodlouženo. Soud rozhodne o přiměřeném prodloužení s přihlédnutím ke všem okolnostem, jako například majetkovým a finančním poměrům a mnohým dalším. Nejdéle může být toto opatření na dobu 1 roku. (Občanský soudní řád, §76b))

3.4 Trestněprávní ochrana

3.4.1 Týrání osoby ve společném obydlí

Jediným paragrafem, který se v trestním rejstříku přímo věnuje skutkovou podstatou problematice domácího násilí, je **§199 Týrání osoby žijící ve společném obydlí**. Objektem jeho zájmu je týraná osoba, která žije s pachatelem ve společném obydlí a zajištění jejího bezpečí. Pachateli je vyměřen trest v rozsahu 6 měsíců až 4 roky, pokud týrá osobu blízkou.

Na 2 roky až 8 let je odsouzen, pokud týrá osobu zvlášť surovým nebo trýznivým způsobem. Nebo pokud tímto činem způsobí oběti těžké ublížení na zdraví, nebo pokud ho spáchá na minimálně dvou osobách, nebo pokud tento čin páchá delší dobu. Na 5 až 12 let je odsouzen pachatel, který způsobí těžkou újmu na zdraví minimálně dvěma osobám, nebo smrt. (Trestní zákoník, §199)

3.4.2 Trestné činy spojené s domácím násilím

Jsou definovány v trestním zákoníku. Mezi **trestné činy proti životu a zdraví** řadíme **§140 Vražda**, který se týká úmyslného usmrcení, úmyslného usmrcení s rozmyslem nebo po předchozím uvážení. Jsou zde také vypsány okolnosti, které mohou vést až k výjimečnému trestu. I příprava takového činu je trestná. **§141 Zabití** pojednává o úmyslném usmrcení druhé osoby, když je pachatel silně rozrušený, ve strachu nebo pokud mu předcházelo zavrženíhodné předchozí jednání poškozeného. Toto ustanovení se týká především oběti domácího násilí. Dále sem můžeme zařadit **§145 Těžké ublížení na zdraví** a **§146 Ublížení na zdraví**. (Voňková, 2012, s.30)

Dále pak **trestné činy proti svobodě a právům na ochranu osobnosti, soukromí a listovního tajemství**. Tuto problematiku upravují §168 Obchodování s lidmi, §169 Svěření dítěte do moci jiného, §170 Zbavení osobní svobody, §171 Omezování osobní svobody, §175 Vydírání, §177 Útisk, §178 Porušování domovní svobody. Mezi trestné činy proti **lidské důstojnosti v sexuální oblasti** řadíme §185 Znásilnění a §187 Pohlavní zneužití. Důležité je, že i jejich příprava je trestná. Dále sem řadíme **trestné činy proti pořádku ve věcech veřejných**, kterým se věnuje §337 Maření výkonu úředního rozhodnutí vykázání. A také **trestné činy narušující soužití lidí**, kam se řadí §353 Nebezpečné vyhrožování a §354 Nebezpečné pronásledování. (Trestní zákoník)

4 Teorie související s domácím a partnerským násilím

Tato kapitola se věnuje rozdělení a popisu základních teorií, které se zabývají příčinami vzniku partnerského násilí. Všechny teorie, které vznikají od poloviny 20. století se zakládají na faktu, že nejčastěji je násilí pácháno na ženách, a to zhruba v 95 % případů. S tím jsou spojeny především feministické teorie. Přesto, že s tímto názorem pořád většina teorií souhlasí a pracují s ním i novodobější teorie, s postupem času dochází k odklonu od jednostranného vnímání partnerského násilí, jako násilí, které je pácháno skoro výhradně na ženách a mnoho teorií a výzkumů se věnuje i násilí, jehož oběťmi jsou muži. Ševčík (2011, s.32) je rozděluje na jednofaktorové, které se vyvíjely dříve, a multifaktorové, se kterými se více pracuje v současnosti.

4.1 Obecné teorie a faktory

Úlehlová a kol. (2009, s.16) říká, že příčiny vzniku domácího násilí spočívají v sociokulturních tradicích a životním stylu, které jsou dominantní v konkrétní společnosti. Rozvoj domácího násilí pak ovlivňují **individuální faktory**, které se zabývají psychikou obou partnerů a specifickými rysy jejich osobnosti. Dále pak **sociálně-psychologické faktory**, které se věnují přenosu zážitků z dětství do mezigeneračního intimního násilí. K tomu dochází především u mužů. A také **sociálně-kulturní faktory**, které vidí příčiny v nerovnoprávnosti mužů a žen v rodině. **Teorie sociálního učení** pak představuje názor, že agresivita je vlastnost, kterou člověk získává, učí se jí. Velký vliv může mít například situace v primární rodině, ale také společenské normy, ekonomická nerovnost, osobnostní rysy nebo zneužívání alkoholu a drog.

4.2 Jednofaktorové teorie

Biologicko-genetická teorie vychází z názoru, že u lidí existují predispozice k agresivnímu násilí. (Úlehlová a kol., 2009, s.17) Tato teorie byla poměrně brzy překonaná, protože se zabývala pouze obecnými predispozicemi, ale ne specifickými situacemi. (Ševčík, 2011, s.33) **Sociologické teorie** se shodují s feministickými teoriemi a říkají, že domácí násilí je produktem mužské společnosti. Násilí vnímají jako důsledek uplatňování moci a kontroly

muže. (Ševčík, 2011, s.34) **Feministické teorie**, předpokládají, že k násilí dochází ze strany muže vůči ženě. Je důsledkem snahy uplatňovat svou moc. Dochází ke snahám o kontrolu ženy – kde a s kým je, co dělá, k čemu může mít přístup, kam může jít. **Psychologická teorie** vnímá domácí násilí jako důsledek povahových rysů a zvláštností pachatele, neopomíjí ani poruchu osobnosti. (Úlehlová a kol., 2009, s.17)

4.3 Multifaktorové teorie

V současné době dochází ke snaze propojovat jednofaktorové teorie do integrujícího modelu. D. G. Dutton in Úlehlová (2009, s.17) přichází s **kazuálním modelem**, který definuje čtyři strukturální roviny zdrojů a příčin domácího násilí. Uvádí tři roviny - makrosystémovou, exosystémovou a mikrosystémovou, jejichž průnikem dochází ke vzniku čtvrté roviny – ontogenetické.

Makrosystémová rovina vnímá příčiny násilí z pohledu převládající hierarchie hodnot. Ta je založena na patriarchálním smýšlení, ve kterém má být společnost hierarchicky uspořádaná s mužem v dominantním postavení a vůdčí roli. Z tohoto typu myšlení vychází mnoho mýtů spojených s partnerským násilím, jako například, že muž musí mít vždy pravdu a nesmí si od ženy nechat do ničeho mluvit. Tím je vytvářeno příznivé prostředí pro vznik a rozvoj násilí. **Ekosystémová rovina** pak představuje širší skupinu lidí, ve které osoba žije, jinými slovy její sociální okolí. Toto okolí a struktury, které v něm převládají, ovlivňuje její chování a váže rodiny k makrosystému. Příkladem konkrétních faktorů, které násilí ovlivňují může být míra nezaměstnanosti, nebo nedostatek financí. **Mikrosystémovou rovinu** pak tvoří samotná rodina. V ní vznikají situace a okolnosti, které potenciálně vyvolávají domácí násilí. Největší nebezpečí představuje relativní uzavřenost před okolím, která ztěžuje rozpoznání násilí zvenčí. Mezi partnery existuje blízké, intimní pouto, jehož pomocí mohou jeden druhého případně ovládat a týrat. **Ontogenetická rovina** se při hledání příčin obrací k individuálním charakteristikám obou aktérů násilí. Zaměřuje se na zkoumání jejich interakcí. Ontogenetické teorie vycházejí z názoru, že agresor se naučil zvládat stresující a rizikové situace násilím. (Ševčík, 2011, s.37)

5 Zásady práce s oběti partnerského násilí a sociální služby, které s nimi pracují

Tato kapitola se věnuje možnostem a způsobům, jak pracovat a vůbec přistupovat k obětem domácího násilí. Tyto zásady pak můžeme aplikovat v konkrétních sociálních službách, kterým se bude věnovat další část kapitoly a kde je obětem reálně poskytována pomoc. Tato kapitola tvoří teoretický základ pro poslední, výzkumnou část práce, která se zaměřuje na poskytování konkrétních forem pomoci ženám, na kterých je páčáno partnerské násilí, ve zkoumaných sociálních službách.

5.1 Prevence

I v případě domácího, nebo konkrétněji partnerského násilí platí, že je lepší problému předcházet, než jej následně řešit. Existují proto různé typy zařízení, které se věnují této problematice a snaží se ji řešit ještě předtím, než k ní dojde.

Primární prevence se zaměřuje na snižování rizik, které mohou způsobovat partnerské násilí. Cílem je snížení vzniku případů, kdy k němu dochází. Jako nejlépe fungující opatření vnímá pečlivý výběr partnera, práci na rodinném zázemí a také jasně stanovené hranice toho, co je v partnerském soužití „normální“ a k čemu docházet nesmí, jako například fyzické napadání, nebo ponižování. (Špatenková in Ševčík, 2011, s.151-152)

Baštecká (2003) dle Špatenková in Ševčík (2011, s.151) popisuje hlavní cíl primární prevence jako práci s co nejširší veřejností, jejímž základem je dobře definovat, co tento typ násilí přesně znamená, jak se projevuje a jak je možné ho rozpoznat, a to v rámci celé společnosti. Tento typ prevence stojí na myšlence, že je velmi obtížné předcházet nebezpečí, které není zřetelné, a proto je třeba o něm šířit všeobecné povědomí. **Sekundární neboli druhotná prevence** se zaměřuje na včasné rozpoznání problému. Její součástí jsou všechna opatření a postupy, jejichž cílem je zabránit zhoršování problému. V praxi jde tedy o rozpoznání domácností, které jsou rizikové ke vzniku násilí a práci s nimi. Mezi znaky, díky kterým takovouto domácnost můžeme rozpoznat, patří špatná komunikace v domácnosti, predisponované rodinné pozadí a také stresory, které spouští násilné chování. Sociální pracovník může v rámci tohoto druhu prevence pracovat v podobě krizové intervence a poradenství. Dochází k včasné identifikaci problému, funkční intervenci a řešení problému. **Terciální prevence** pracuje s dopady násilí a snaží se o jejich zmírnění, nebo úplné

odstranění. Cílem je návrat osob, které byly ovlivněny násilím, k běžnému fungování. Její součástí jsou například reintegrace, sociální rehabilitace a sociální opatření, která zahrnují komplexní péči o všechny osoby, které byly násilím ovlivněny. Mezi tato opatření patří sociální služby, sociální dávky nebo ubytování. V rámci terciální prevence se sociální pracovník zaměřuje na znovuzачlenění osob do společnosti. Důležitou roli hrají svépomocné aktivity, které u nás nemají moc velkou tradici, ale jsou velmi efektivní. Pracují s tím, aby si osoby, které byly součástí násilí uvědomily, že se s tímto problémem nepotýkají samy, že existují lidé, kteří měli podobný problém a dokázali se s ním vyrovnat. (Špatenková in Ševčík, 2011, s.152-154)

5.2 Intervence

Při intervenci dochází k prvním opatřením, jejichž cílem je snížení stresu a posilování vlastních zdrojů oběti pro překonání traumatu. Důležitým prvkem intervence je poskytování pravdivých a úplných transparentních informací, které se situací klienta souvisí. Tím má být posilována, nebo obnovována naděje na návrat normality do života oběti. Na začátku intervenčního setkání by se měl pracovník představit a uvést svou specializaci/pozici, dále by měl klienta akceptovat a respektovat. Na druhou stranu ho také musí vést, tedy pracovník by měl klienta přijímat a projevovat mu solidaritu, ale zároveň stanovovat pevné body a usměrňovat klientova nereálná očekávání (klientova přání jsou například v rozporu se zákonem). (Čírtková, Vitoušová, 2007, s.131)

V rámci intervence v případech, kdy dochází k partnerskému násilí, existují tři druhy pomoci. V prvním případě jde o krizovou intervenci, která může být velmi vhodná, nebo i nutná při separaci oběti od agresora. Je vhodným začátkem práce s obětí, ale ne konečnou fází spolupráce. Druhým typem je pak poradenství a terapie. Posledním typem jsou svépomocné podpůrné aktivity, které oběti poskytují informace od jiných ohrožených osob, které se vyrovnávají s podobnými problémy. (Ševčík, Špatenková, 2011, s.155-156)

5.3 Komunikace

Dle Cimrmannové (2013, s.42,43) existuje několik obecných pravidel komunikace s oběťmi domácího násilí. Pracovník by se měl na začátku komunikace představit, což by mělo vést k získání důvěry klienta a prolomení potenciálních bariér. Klíčové je zmínění pozice pracovníka, která vymezuje jeho kompetence při řešení problému. Dalším pravidlem je

používání srozumitelné řeči, obsah sdělení musí být přizpůsoben psychice klienta. Je třeba použít jednoduché formulace, protože klient, který je obětí domácího násilí je často omezen emočním i komunikačním stresem. Osvětlení obličeje slouží k tomu, aby nás klient dobře viděl a mohl vidět naši mimiku. Pracovník by tedy měl být čelem ke klientovi v dobrém osvětlení, obličej by neměl být přesvětlen, ani v šeru. Pracovník by se ke klientovi neměl obracet zády. Projevy vcítění a empatie navozují pocit důvěry a soukromí. Dále je sem řazeno desatero komunikace s obětí domácího násilí, mezi které patří ověření komunikačních bariér (zda klient pracovníkovi dobře rozumí), respekt identity klienta, vyvarování se dehonestace klienta, ochrana důstojnosti, respekt pomalejšího psychomotorického tempa, opakování důležitých informací, dodržování očního kontaktu a srozumitelnosti, přiměřená intenzita hlasu, podpora a udržení soběstačnosti a naslouchání klientovi, získání jeho důvěry.

Čírtková (2000, s.193-194) se v rámci komunikace s oběťmi obecně zaměřuje na práci policistů, její poznatky jsou však využitelné pro sociální pracovníky při práci s oběťmi partnerského násilí. V rámci verbální komunikace je důležitá **paralingvistika**. To znamená, že při rozhovoru s obětí je třeba dbát na hlasitost, rychlost a rytmus, jakým mluvíme. Doporučené je mluvit klidným, tlumeným hlasem s pomalejším tempem. U oběti to vytváří pocit trpělivosti a ohleduplnosti ze strany pracovníka. Další nedílnou součástí je **aktivní naslouchání**. Mezi nejvíce využívané pak patří **shrňování a empatické mlčení**. Při shrňování informací na konci sdělení oběti ve stručnosti zopakujeme hlavní body jeho vyprávění a ujistíme se, zda to je tak, jak říkáme. **Empatické mlčení** působí na oběť uklidňujícím dojmem. Oběť totiž často potřebuje čas, aby si urovnala myšlenky a vyjádřila se sama. Tyto techniky pomáhají pracovníkovi se správným pochopením situace a utvrzením, že oběť správně chápou. Také u oběti vytvářejí dojem pochopení a toho, že je opravdu někdo poslouchá, vytváří se tak bezpečné prostředí.

Další technikou komunikace je **osobní vyjadřování**, kdy se doporučuje vyjadřovat se osobně k dané situaci, např. „Mám pocit“ nebo „Myslím si“. To vyjadřuje pocit zájmu o konkrétní osobu a její problém. V neposlední řadě je také **vyjádření samozřejmého**. I věci, které pracovník vnímá jako samozřejmé je potřeba říci nahlas. Především se jedná o ujištění, že už oběti nehrozí žádné nebezpečí a úkolem pracovníka je pomoci. Na silně traumatizované osoby to působí uklidňujícím dojmem, potřebují slyšet to, co v duchu vědí. **Vyjadřování pocitů** pak pracuje s tím, aby přístup pracovníka nebyl neosobní. Je nutné zachovat nestrannost, ale je možné vyjádřit své emoce, a přitom neovlivňovat rozhovor svými pocity. To se může projevat například při ukázání lítosti nad tím, co se oběti stalo. Pokud je třeba

pokládat nepříjemné otázky. Verbalizování toho, jak se situace jeví, může být také prospěšné a usnadnit rozebírání problému. (Čírtková, 2000, s.194)

5.4 Intervenční centra

Základním právním předpisem, který umožňuje vznik a zaštiťuje fungování intervenčních center, je zákon o sociálních službách 108/2006 Sb., konkrétně § 60a. Tento předpis stanovuje, že zařízení poskytuje pomoc osobě, která je ohrožená násilným chováním osoby se kterou sdílí domácnost. Pomoc je poskytována buď na vlastní žádost oběti, nebo je jí nabídnuta nejpozději do 48 hodin od doručení kopie o vykazání agresora ze společné domácnosti do intervenčního centra. Posledním případem je pak situace, kdy se centrum dozví o probíhající násilí a taková pomoc musí být nabídnuta bezodkladně.

Dále zákon stanovuje, že: „(2) Služba podle odstavce 1 obsahuje tyto základní činnosti:

a) sociálně terapeutické činnosti,

b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

(3) Služba podle odstavce 1 poskytovaná formou pobytových služeb obsahuje vedle základních činností uvedených v odstavci 2 tyto základní činnosti:

a) poskytnutí ubytování,

b) poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy.

(4) Součástí služby je zajištění spolupráce a vzájemné informovanosti mezi intervenčními centry, poskytovateli jiných sociálních služeb, orgány sociálně-právní ochrany dětí, obcemi, útvary Policie České republiky a obecní policie, jakož i ostatními orgány veřejné správy.“

(Zákon o sociálních službách 108/2006 Sb. § 60a)

Ševčík (2011, s.144-146) říká, že intervenční centra mohou poskytovat ambulantní, terénní a pobytové služby. **Ambulantní služby** jsou poskytovány přímo v prostředí intervenčního centra. Ve vážných situacích, především při vykazání agresora ze společného obydlí, je možné poskytovat **terénní služby** i v místě bydliště, nebo jiném určeném místě, např. zdravotním zařízení. Při poskytování této služby musí být, s ohledem na bezpečnost, přítomni vždy dva pracovníci intervenčního centra. Posledním typem jsou **pobytové služby**, které mohou pomáhat se zajištěním ubytování, či poskytování stravy. Pokud není v možnostech centra tyto potřeby zajistit, musí mít zajištěné krizové lůžko, nebo dohodnutou spolupráci s jinou službou, která je schopná je zajistit, příkladem mohou být azylové domy. Důležitá je také spolupráce s ostatními intervenčními centry a Policií ČR. V neposlední řadě

je třeba upozornit, že služba je dobrovolná a záleží tedy pouze na klientovi, zda se rozhodne ji využívat. Pokud se osoba rozhodne služby přestat využívat a případně se i vrátit k osobě, která na ní páchala násilí, musí toto rozhodnutí pracovníci respektovat. Intervenční centra působí ve všech krajských městech České republiky. Dle Registru poskytovatelů sociálních služeb, který spadá pod Ministerstvo práce a sociálních věcí, u nás aktuálně působí 18 zřizovatelů intervenčních center, nejznámějším pak je Bílý kruh bezpečí, z.s.

5.5 Azylové domy

Azylové domy jsou službou sociální prevence. Poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám, které se ocitly v nepříznivé sociální situaci, která je spojená se ztrátou bydlení. Služba poskytuje základní činnosti, mezi které patří poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, dále poskytnutí ubytování a pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí klienta. (§ 57 zákona 108/2006 sb. O sociálních službách)

Služba je zahájena podepsáním smlouvy a je zpoplatněná, hradí se služby spojené s ubytováním uživatele, je poskytována nepřetržitě (24 hodin denně). Mezi cíle služby patří poskytnutí přechodného ubytování a zajistit tak pro uživatele bezpečné prostředí. Dále sem řadíme pomoc uživatelům při návratu do společnosti, zabránění sociálnímu vyloučení, dosažení sociálního začlenění, podporu a vedení k samostatnosti a další. (Krejčířová, 2011, s.43)

5.6 Sociální poradenství

Sociální poradenství se dělí na základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství. Při základním sociálním poradenství jsou osobám poskytovány potřebné informace, které přispívají k řešení jejich nepříznivé sociální situace. **Základní sociální poradenství** je základní činností, která je poskytována ve všech druzích sociálních služeb a jejich poskytovatelé jsou povinni tuto činnost zajišťovat. **Odborné sociální poradenství** se poskytuje se zaměřením na potřeby jednotlivých okruhů sociálních skupin osob mimo jiné v občanských poradnách, manželských a rodinných poradnách, poradnách pro oběti trestných činů a domácího násilí a zahrnuje také sociální práci s osobami, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností. Mezi **základní činnosti**, které služba poskytuje patří zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti a pomoc

při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí. (Zákon o sociálních službách 108/2006. § 37)

Poradny pro oběti trestných činů a domácího násilí se kromě samotného poradenství snaží také o osvětovou činnost tak, aby páchání násilí, a to ve všech formách, bylo společností vnímáno jako nepřijatelné. Tyto poradny zajišťují ochranu práv osob, jež mohou být takovým násilím dotčeny. **Manželské a rodinné poradny** poskytují psychologickou, terapeutickou a sociální pomoc v oblasti řešení problému v mezilidských vztazích. Předmětem poradenství a pomoci ve službě jsou hlavně partnerské a rodinné vztahy, manželské krize a v neposlední řadě zvládání zátěžových situací. Služby poradenství, které poradny poskytují bývají bezplatné (v některých případech i anonymní). (Krejčířová, 2011, s. 31)

5.7 Telefonická krizová linka

Telefonická krizová pomoc je terénní služba, která je poskytována na přechodnou dobu osobám, které jsou v situaci, která ohrožuje jejich zdraví nebo život, nebo jsou v jiné obtížné životní situaci, kterou osoba nemůže řešit vlastními silami. Služba poskytuje telefonickou krizovou pomoc a pomoc při uplatňování práv, nebo oprávněných zájmů a také při obstarávání osobních záležitostí. (Zákon o sociálních službách 108/2006 sb. § 55)

Tento typ služby patří do služeb sociální prevence. Je poskytována bezplatně, nepřetržitě a bez uzavření smlouvy. Do cílové skupiny této služby mimo jiné patří osoby v krizi, oběti trestné činnosti a oběti domácího násilí. (Krejčířová, 2011, s.42)

6 Výzkumné šetření a jeho cíle

6.1 Hlavní a dílčí cíle

Cílem mého výzkumu je popsat možnosti sociální práce se ženami, které jsou oběťmi partnerského násilí. K naplnění tohoto cíle jsem zvolila výzkum dostupných služeb v menším městě, kdy jsem zkoumala možnosti sociálních služeb, které může žena jako oběť partnerského násilí využít přímo v místě bydliště. Tento cíl se skládá ze tří dílčích částí, jejichž realizací dojde k naplnění hlavního cíle. 1. Popis sociálních služeb působících v rámci zvolené lokality pracujících se ženami, které jsou oběťmi partnerské násilí. 2. Zjištění formy pomoci a dalších konkrétních úkonů, které jsou klientkám poskytovány v rámci těchto sociálních služeb. 3. Specifikace komunikace a práce těchto služeb v rámci práce se ženami, které jsou oběťmi partnerského násilí.

6.2 Volba výzkumného šetření

Jako metodu šetření jsem zvolila expertní rozhovory, které se řadí do kvalitativní strategie. Kvalitativní výzkum lze definovat jako numerické šetření a interpretaci sociální reality, při které jde o pochopení lidského jednání v sociálních situacích. To se pojí se získáním co největšího vhledu do všech oblastí zkoumaného problému. Za základní charakteristiku je považována práce s mnoha informacemi, které jsou získány od malého počtu respondentů. Jde o snahu získat co nejvíce dat, ve kterých se poté hledají jisté struktury, nebo pravidelnosti. Cílem je vytvoření nových hypotéz a teorií. Opakem kvalitativního výzkumu je kvantitativní výzkum, který se zaměřuje na testování těchto hypotéz. V poslední fázi je pak možné formulovat nové hypotézy, či dokonce teorie, které se k problému vztahují. (Disman, 2011, s. 285-287)

6.3 Expertní rozhovory

Tato technika kvalitativního výzkumu se využívá při studiu odborných znalostí profesionálů. Cílem je ze znalostí experta získat informace a tyto potom dále využít. Příprava experta je nutnou součástí procesu a spočívá v tom, že je předem kontaktován a informován o plánu, jak bude rozhovor probíhat, aby se na něj mohl připravit a případně se na jeho přípravě

podílet. Tento typ rozhovoru je vhodné použít v případech, kdy expert staví odpovědi na vlastních zkušenostech a informace takto získané není možné získat jiným způsobem. Při rozhovoru může tazatel využít formu dotazování, jako je polostrukturovaný rozhovor. (Hendl, 2016, s.193-194)

Definici experta a způsob jeho výběru stanovuje Reichel (2009, s.137). Experta vnímá jako nositele odborných a kvalifikovaných informací, který má také renomé u odborného okolí. Velmi podstatná je také pozice, na které expert působí.

Pokud je expert ve službě ve vedoucí pozici, tazatel se s jeho prostřednictvím může dostat i k dalším odborníkům, od kterých je možné získat další informace díky němu a jeho doporučení může dostat k rozhovorům s dalšími odborníky. Expertní rozhovor tak může mít efekt rychlého získání výsledků, které jsou velmi podrobné. Hendl (2005, s.180)

Expertní rozhovory zajišťují kvalitativním rozhovorem potřebné, hledané informace, a to do hloubky. Tyto informace jsou poskytovány menším počtem respondentů než při kvantitativním výzkumu. (Reichel, 2009, s. 139)

Metodou expertních rozhovorů budou polostrukturované rozhovory, které se jeví při expertních rozhovorech jako nejlepší volba, kterou uvádí autoři odborné literatury, jako například Hendl, nebo Reichel.

Reichel (2009, s.111-112) uvádí, že polostrukturovaný rozhovor se vyznačuje sérií předem připravených otázek, které budou jeho předmětem, přičemž pořadí otázek není jasně stanoveno. Tazatel také může klást doplňující otázky. Tento typ rozhovoru v sobě kombinuje výhody a minimalizuje nevýhody dalších dvou forem rozhovorů, kterými jsou nestrukturovaný a strukturovaný rozhovor. Jeho výhodou je docílení přirozenější komunikace mezi tazatelem a expertem, díky možnostem přizpůsobování rozhovoru, na druhou stranu je však částečně ohraničen předem stanovenými otázkami.

Při rozhovorech jsem používala zpětné dotazování, abych se ujistila, že informace, které mi odborník sděluje správně chápu. Toho jsem pak využila i při přepisování rozhovorů, kdy jsem zaznamenávala pohled na téma, který byl objasněn. Při jejich pořizování jsem použila nahrávací zařízení, na které byli pracovníci předem upozorněni a jeho použití jsem kombinovala s psaním vlastních poznámek.

Expertní rozhovory byly prováděny v komplexu, do kterého spadá azylový dům, právní, dluhová a psychologická poradna. S těmito službami spolupracuje také Poradna poskytující odborné sociální poradenství, která působí nedaleko. Všechny tyto služby mají stejného zřizovatele a jsou na sebe úzce napojené tak, aby klientkám zajistily veškerou péči. Výběr těchto zařízení je založen na tom, že jsem chtěla popsat všechny sociální služby, které jsou

dostupné v menším městě (22 000 obyvatel), proto zde například chybí intervenční centrum. Tím popisují, jaké možnosti má žena, na které je pácháno partnerské násilí a která se chce obrátit na sociální služby v místě svého bydliště v menším městě.

Všechny expertní rozhovory proběhly se sociálními pracovníci, které pracují v uvedených zařízeních.

6.4 Analýza dat

Po ukončení expertních polostrukturovaných rozhovorů jsem dále vyhodnotila a analyzovala získané informace. Mým cílem nebylo získané informace srovnávat, protože každý rozhovor byl uskutečněn v jiném typu služby a tudíž není možné je porovnávat. Cílem bylo tato data získat a vyhodnotit informace, které je možné dále použít jako součást teoretického vybavení budoucího sociálního pracovníka, který chce pracovat s ženami, na kterých je pácháno partnerské násilí.

Data, která byla získána pomocí kvalitativního přístupu je možné analyzovat z jednotlivých individuálních rozhovorů. Tyto informace by měly vést k porozumění obsahu výzkumníkem. To vyžaduje přepis rozhovorů, protože obsah rozhovoru nemusí být vždy zcela jasný. S tím je pak třeba pracovat několikrát, protože zkoumání přepisu může po několika přečteních přinášet vždy nová data, pohled na situaci. (Hendl, 2016, s. 216-217)

Protože jsem si zvolila expertní polostrukturované rozhovory jako výzkumnou metodu, budu analyzovat informace z nich získané.

7 Konkrétní expertní rozhovory

7.1 Konkrétní služby a strategie práce se ženami, které jsou obětmi partnerského násilí poskytovány v azylovém domu

7.1.1 Uvedení služby

Informace uvedené v následující podkapitole vycházejí z expertního rozhovoru, který byl proveden s vedoucí zařízení sociální služby azylového domu. Tento azylový dům je určen pro matky s dětmi, nebo těhotné ženy, které se ocitly v obtížné životní situaci. Cílovou skupinou jsou pak ženy, které jsou oběťmi domácího násilí, kterým se tato podkapitola bude věnovat. Dále pak oběti obchodu s lidmi, oběti trestné činnosti, ženy bez přístřeší, osoby v krizi a ženy s dětmi v nepříznivé životní situaci. Za děti jsou považovány nezaopatřené děti do věku 26 let.

Cílem služby je poskytnout těmto ženám doprovázení a odbornou pomoc při řešení jejich současné situace tak, aby dokázaly zhodnotit své životní postoje a převzít zodpovědnost za jejich život a životy jejich dětí. Služba se zaměřuje na poskytování ubytování, podpory a pomoci při výchově dětí a péči o ně, podpory a pomoci při vedení domácnosti a hospodaření. Mezi další poskytované služby patří podpora a pomoc klientek při kontaktu se společenským prostředím, doprovázení při resocializaci. Důraz je kladen na poskytování základního sociálního poradenství a zprostředkování kontaktu s dalšími odborníky, např. lékař, psycholog, právník, dluhový poradce, pracovníky Orgánu sociálně-právní ochrany dětí atd. Služba se soustředí na získávání pocitu jistoty a sebedůvěry klientky.

Při práci s klientkami se pracovníci řídí principy a zásadami služby - bezpodmínečného přijetí klientek a jejich dětí, individuální přístup, aktivní nabízení odborné pomoci s respektem, dodržování zákonů a mravních norem. Dále sem spadá poskytnutí a vytvoření bezpečného a důvěryhodného prostředí a zachování mlčenlivosti o všech informacích týkajících se klientek, které mohou být zvláště upravené, pokud o to klientka požádá, což jsou dvě podmínky zvláště důležité pro ženy, které jsou oběťmi partnerského násilí.

7.1.2 Specifikace a průběh práce se ženami, na kterých je páčáno partnerské násilí

Samotný kontakt s klientkou začíná její žádostí o přijetí do azylu. Tuto žádost může podat buď sama, protože si službu vyhledala, nebo na doporučení Orgánu sociálně právní ochrany dětí, nebo může být zařízení kontaktováno policií, která byla přivolána klientkou, nebo jejím okolím. Ta kontaktuje přímo azylový dům, zda mají volnou kapacitu a mohou klientku případně dovézt. Už když klientka podává žádost o ubytování v azylovém domě, uvádí důvod, proč chce této služby využít. Takže hned při úvodním kontaktu se rozklíčováává, zda je klientka obětí partnerského násilí. Může se stát i to, že klientka uvede jiné důvody, protože se za svou situaci stydí, ale většinou tato skutečnost při přijímání klientky do služby vyjde najevo. Podmínkou přijetí klientky je pak to, že spadá do cílové skupiny, které jsou služby poskytovány a také je nutné potvrzení o bezinfekčnosti od lékaře, bez kterého klientka nemůže být přijata.

Poté, co je klientka přijata do zařízení, je jí poskytnuta adaptační doba, aby se v zařízení nejdříve trochu zorientovala a ustálila, až poté je s ní vypracováván individuální plán. U žen, na kterých je páčáno partnerské násilí je nejtýpčtějším cílem spolupráce ukončení vztahu s partnerem (případně rozvod) a právní úprava péče o dítě. Až poté hledání nového domova a popřípadě řešení vzniklých dluhů.

Velký důraz služba klade na bezpečnostní opatření. Azylový dům, kterého se tato podkapitola týká, byl dříve domem s utajenou adresou. Nebylo tedy nikde možné dohledat, kde přesně se nachází, a to chránilo klientky před tím, aby je jejich partner našel. O tento status však dům přišel, ale pořád jsou v něm zachovávána poměrně přísná bezpečnostní opatření. Celý areál je hlídán kamerovým systémem a před vchodem do samotného domu jsou mříže, takže do něj nemůže vstoupit nikdo bez vědomí sociálních pracovníků. Tím je zajištěno, že se do areálu nedostane nikdo, kdo by mohl klientky ohrozit a zvyšuje to jejich pocit bezpečí. Sociální pracovníci také hned při prvním kontaktu s klientkou zjišťují, zda bude klientka potřebovat, aby byl její pobyt v zařízení utajen, například, že nikomu nebude sděleno, zda se klientka ve službě aktuálně nachází, nebo zda jí vůbec využívá. Klientky také mohou udat osoby, kterým je možné sdělit, že se ve službě nacházejí a chtějí se s nimi kontaktovat.

Specifikací žen, které jsou obětmi partnerského násilí je, že se klientky do zařízení nastěhují, ale zůstanou v něm jen několik dní (2-3 dny) a vracejí se zpět k agresorovi. Sociální

pracovníci se s tímto chováním snaží pracovat hned, když klientka do služby přijde. Pracovníci doporučují obětem, které k nim přicházejí, aby si vypnuly telefon a nějakou dobu s agresorem nekomunikovaly, protože ti se je většinou snaží přesvědčit, aby se vrátily. Ze zkušenosti pracovnice vědí, že nejvíce kritický je první týden, kdy nejčastěji dochází k návratu oběti k agresorovi, takže jim věnují zvýšenou pozornost. Pokud však klientky chtějí odejít, je to jejich právo a pracovníci to musejí respektovat, mohou se však pokusit s klientkou probrat všechny možné dopady jejich návratu a rozhovorem, ve kterém klientku upozorní na všechna možná rizika, se snaží zamezit jejímu návratu k agresorovi.

Služba oficiálně uvádí, že ji není možné poskytnout osobám, které jsou zcela bez financí. V praxi to však není úplně pravda. Protože je azylový dům určen pro osoby v krizi, služba by ztrácela svůj smysl, pokud by nepřijala klientku, která například uteče od svého manžela, který na ní páchá partnerské násilí. V takovém případě žena nemusí mít možnost, jak si zajistit nějaké finance. Služba má k dispozici poměrně velkou potravinovou banku, díky které mají možnost poskytnout na poměrně dlouhou dobu klientce základní potřeby, jako jsou jídlo, nebo pleny pro děti. To dává klientce časové možnosti, kdy si může vyřídit například dávky hmotné nouze (příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádná okamžitá pomoc), s čímž jí pracovnice mohou pomoci.

Primárně pracovníci s klientkami pracují na ukončení vztahu s partnerem (většinou rozvod) a právní úpravu péče o dítě. Azylový dům nemá terénní službu, ale spolupracuje se Sociálně aktivizační službou, která sídlí ve stejné budově a ta se staré o případné doprovody klientek k soudu. Velká část této práce spočívá v kompetenci právníka, jehož služby jsou v rámci poradny, sídlící ve stejné budově, klientkám bezplatně poskytovány. Stejně tak jsou klientkám bezplatně poskytovány služby psychologa, který je součástí služby. Sociální pracovník tedy s klientkou pracuje „pouze“ na individuálním plánu, ve kterém si mohou spolu s klientkou stanovit kroky, kterými chce dosáhnout svého cíle a společně na nich pracovat a průběžně kontrolovat a hodnotit jejich naplňování.

Dalším krokem po ukončení vztahu s partnerem a právnímu upravení svěřeni dítěte do péče bývá nalezení bydlení. Protože cílem služby je začlenění klientek do běžné společnosti, ve které jsou schopny samostatně fungovat. Relativně snadné bývá nalezení bytu pro matku s jedním až dvěma dětmi, pokud má více dětí, bývá nalezení odpovídajícího bydlení komplikované. Pracovnice ze zkušeností vědí, že dávky, na které mají klientky nárok jsou poměrně vysoké, a proto většinou nemají v dané lokalitě problém bydlení platit, dokud si nenajdou práci.

U klientek často dochází k tomu, že pod vlivem agresora přerušily kontakt se svojí biologickou rodinou. Pracovníci klientkám pomáhají znovunavázat a zprostředkovat tyto kontakty, pokud o to klientka má zájem. Nejčastěji se jedná o rodiče klientky. Také nabízí možnost asistovaných kontaktů s dětmi, které klientka nemá ve své péči a partner jim kontakt s nimi neumožňoval, třeba proto, že byly z předchozího vztahu. Děti pak mohou své matky v zařízení navštěvovat a mohou tam s nimi i omezenou dobu být (například na víkend). Služba také poskytuje asistenci při předávání dítěte jejich biologickému otci (agresorovi), které je možné buď předáním dítěte otci, který ho zase po stanovené době (většinou soudem, nebo mimosoudní dohodou) vrátí zpět matce přímo do služby. Při tomto postupu může být na žádost matky přítomen pracovník, aby bylo zajištěno její bezpečí a případně s agresorem nemusela mluvit. Nebo je možné, aby agresor trávil čas s dítětem ve vyhrazené místnosti přímo v zařízení pod dohledem sociálního pracovníka. Opět záleží na tom, zda si matka přeje, aby agresor do služby mohl vstoupit. Pracovníci vždy klientkám radí, aby samy kontakt nevyhledávaly, pouze pokud ho iniciuje agresor, aby nehrozilo, že je přemluví k návratu. Běžné je, že se agresori příliš nezajímají o kontakt s dítětem, ale snaží se před něj „dostat“ ke klientce. V takových případech pak dochází k tomu, že se klientky vrací opakovaně do služby, vždy na krátký čas, který jim dá možnost nabrat trochu síly a pak se vrací k agresorovi.

Zařízení také zajišťuje různé jednorázové akce pro klientky, které jsou hrazeny z darů. Jedná se o různé kulturní akce, kterých by se klientky samy nemohly účastnit z důvodu nedostatečných financí. Cílem těchto akcí je poskytnutí klientkám chvíle odpočinku a hezkých zážitků a také klientky znovu začleňovat do společnosti. Dále jsou pořádány různé akce, kdy klientky například hrají divadlo pro veřejnost, aby se zvyšovalo povědomí veřejnosti o problematice partnerského násilí a obětí, jako běžných spoluobčanek, které nemusejí žít mimo společnost.

7.1.3 Komunikační techniky a konkrétní způsoby práce s klientkou v zařízení

Sociální pracovníci nepoužívají žádné speciální komunikační techniky nebo metody přímo pro práci s ženami, které jsou oběťmi partnerského násilí. U všech klientek se respektuje jejich soukromí, ale u tohoto typu žen více rozebírají bezpečnostní opatření, například, že se mohou zamykat na pokojích, aby měly větší pocit bezpečí. Ale jinak s oběťmi násilí komunikují úplně stejně, jako se všemi ostatními klientkami, protože hlavní cílovou

skupinou jsou osoby v krizi a její příčina řeší až později. U všech klientek využívají technik aktivního naslouchání, jako je parafrázování, nebo zrcadlení. Dávají velký časový prostor klientkám, aby se mohly „vypovídat“, protože to je pro klientky nejdůležitější. Také pracují s tím, že klientky nejsou jediné, kdo se ocitly v takové situaci, není to jejich vina a můžou situaci společně vyřešit.

U žen, které jsou oběťmi partnerského násilí je kladen důraz na multidisciplinaritu týmu – často je třeba, aby zařízení, na žádost klientek, spolupracovalo s Orgánem sociálně právní ochrany dětí, policií, právní poradnou, psychologem a dalšími sociálními službami, jako jsou Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi a poradna poskytující odborné sociální poradenství, které mohou poskytovat své služby současně, nebo bývají využívány jako následná péče.

7.2 Další služby, se kterými azylový dům spolupracuje

7.2.1 Psychologické, právní a dluhové poradenství

Spolu se službou azylového domu je klientkám nabízena psychologická a právní pomoc a dluhové poradenství. O tom, že mohou využívat služby psycholožky jsou klientky informovány hned při příchodu do zařízení. Tato služba je velice žádaná a využívají jí prakticky všechny klientky. Působí zde také psycholog, který se zaměřuje na práci s dětmi, protože ty jsou velmi často zasaženy násilím, které se odehrává mezi jejich rodiči. Psychologická pomoc je poskytována v poradně, která se nachází ve stejné budově, takže je pro klientky velmi dobře dostupná a nemusejí se obávat, že by po cestě do služby mohly potkat agresora. Všechno, co spadá do psychologické péče tak pracovníci nechávají na psycholožce. Samozřejmě se stává, že klientky se někdy potřebují vypovídat, ale nevyžadují nebo nechtějí psychologickou péči a v tom případě jsou jim k dispozici sociální pracovníci, kteří je vyslechnou a dají jim prostor, kde se mohou otevřít a sdílet své pocity a potřeby. Už sám proces, kdy ženy o své situaci mluví, má pozitivní účinky na možné řešení situace.

V právní poradně jsou nejčastěji řešeny oblasti rozvodu s agresorem a právní úpravy péče o dítě. Dochází také k podávání žalob na agresory za činy, které spáchal klientce (například. ublížení na zdraví atd.), ale tento případ nebývá tak častý.

Klientky, které jsou oběťmi partnerského násilí mají často spolu s manželem dluhy. Proto je jim poskytováno dluhové poradenství. Pracovníci vždy klientkám radí, aby se samy snažily o řešení své dluhové situace v co nejkratší době a nespoléhaly na to, že je bude řešit

jejich bývalý partner. Mohou proto společně s pracovníkem sestavovat splátkový kalendář, podle kterého se klientky mohou řídit a mít tak přehled ve svých dlužích a exekucích. Dluhy bývají nejčastěji spojené s neplacením energetickým společností.

7.3 Poradna – odborné sociální poradenství

7.3.1 Uvedení služby

Služba poskytuje rady a informace osobám, které jsou v nepříznivé životní situaci, nebo jsou jí ohroženy a tuto situaci neumí samy řešit. Informovanost vede k jejich orientaci v sociálních a právních systémech, rozvíjení jejich schopností, dovedností a kompetencí, které napomáhají k tomu, že je klient schopen samostatného řešení své situace. Klienti tak mohou dosáhnout návratu k přijatelné kvalitě života, nebo zamezit sociálnímu vyloučení. Mezi cíle služby patří, aby byl klient informovaný o svých právech a okolnostech, které mohou přispět k řešení jeho situace, zplnomocnění klienta, aby se dokázal sám rozhodovat a řešit svou situaci vlastními silami (s možnou podporou pracovníka), začlenění klienta podle jeho individuálních potřeb do svých přirozených sítí a vazeb – rodina, společenství, komunita s využitím podpory a spolupráce s místními institucemi.

Cílovou skupinou poradny jsou dospělí lidé (od 18 let), kteří jsou v tíživé sociální situaci, nebo jim tato situace hrozí. Do této kategorie patří oběti domácího násilí, oběti trestné činnosti, osoby bez přístřeší, osoby v krizi, osoby, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem ohroženy, rodiny s dětmi.

Poradna se řídí zásadami, mezi které patří bezplatné poskytování jejích služeb, zachování lidské důstojnosti a individuálních potřeb každého klienta, respekt zaměstnanců vůči klientům, jejich přáním a postojům, zohledňování oprávněných zájmů klientů, podpora uplatňování vlastních rozhodnutí a převzetí zodpovědnosti za vlastní život, rozvoj samostatnosti klientů a jejich sociální začleňování. Dále je služba založena na důvěrnosti sdělení, tedy bez souhlasu klienta nejsou jeho informace nikomu poskytnuty. Klientka, která je obětí domácího násilí si tedy může být naprosto jistá, že se nikdo nedozví o tom, že službu navštěvuje (například pokud by do služby volal její manžel a ptal se, zda klientka službu navštěvuje, tato informace mu nebude poskytnuta).

Poradna poskytuje sociální a právní poradenství. Prvním příkladem je poradenství zaměřené na sociální systémy, se kterými se pojí sociální dávky a služby. Klientce jsou tedy poskytnuty informace o tom, na jaké dávky má nárok. U žen, na kterých je páčáno

partnerské násilí jsou to nejčastěji dávky hmotné nouze (doplatek na bydlení, příspěvek na živobytí a dávka mimořádné okamžité pomoci) a dávky vyplácené ze systému státní sociální podpory (příspěvek na bydlení, rodičovský příspěvek, porodné atd.). Případně pracovníce pomáhají klientkám vyplnit žádost o tyto dávky, pokud si s nimi neví rady samy. Dále je klientka informována o dalších možných službách, kterých by mohla využít, jako je azylový dům, nebo intervenční centrum a pokud se s nimi chce klientka spojit, může je kontaktovat přímo poradna, například zjistit, zda je v azylovém domě volné místo.

Další oblastí, na kterou se poradenství zaměřuje jsou pracovněprávní vztahy a zaměstnanost. Pracovníci mohou klientkám pomáhat při sestavování životopisu, hledání zaměstnání, připravovat se s nimi na vstupní pohovor. Klientka tak získává větší jistotu a sebevědomí, které bývá u žen, na kterých je/bylo pácháno partnerské násilí značně snižené.

Pokud klientka nemá kde bydlet (například pokud žila v bytě, který patří agresorovi), může požádat o ubytování v azylovém domě. Služba jí však může také pomoci se zajištěním vlastního bydlení a všech záležitostí s tím spojených, jako je nájemní bydlení, informovanost o právech nájemníků bytů, vyřízení trvalého bydliště a tak dále. S tím také souvisí poradenství ohledně poskytnutí dávek na bydlení.

Klientkám je také poskytována podpora a pomoc při řešení právních záležitostí, a to především v oblasti manželství, péče o dítě, placení výživného na dítě a tak dále. K těmto účelům je v poradně poskytováno bezplatné poradenství právničkou.

Dluhové poradenství je poskytováno klientkám, které mají dluhy a exekuce. S nimi je sestavován plán splácení dluhů. Pracovník klientce podává také informace o právech a povinnostech dlužníků, aby věděla, na co má nárok a co naopak musí. Do této oblasti také spadá práce s finanční negramotností klientek, kdy neumí správně hospodařit s financemi. Pracovník s nimi vypracovává plán, kolik peněz mohou denně použít, aby jim vystačily na dané období.

Další oblastí, kterým se pracovníci v poradně s klientkami věnují jsou práva obětí a pachatelů trestných činů, lidská a občanská práva a právní systém ČR, krizové situace, mimořádné události a živelní pohromy

7.3.2 Specifikace a průběh práce se ženami, na kterých je páčáno partnerské násilí

Ženy, na kterých je páčáno partnerské násilí přicházejí do služby, aby jim bylo poskytnuto odborné sociální poradenství, které se pojí s domácím násilím. Některé klientky přicházejí pouze jednou, protože se potřebují „vypovídat“

Práce se ženami, na kterých je páčáno partnerské násilí, se v mnohém neliší od jiných typů klientů. Je tedy třeba při práci s nimi dodržovat určité zásady, které vycházejí z Etického kodexu. Mezi ně patří například individuální přístup ke každé klientce a zachování možností na vyjádření svých názorů, přání a respekt jejich hodnot. Vzhledem ke specifikacím této konkrétní cílové skupiny je pak toto pravidlo ještě umocněno, protože klientka často nemá jiné místo, kde by své přání a obavy mohla prezentovat, je třeba jí v maximální míře v tomto počínání podpořit. Přesto, že pracovník nemusí vždy souhlasit s rozhodnutími, které klientka učiní, je třeba je respektovat a nebránit klientce v jejich naplnění. Naopak je třeba jí dopřát maximální podporu, kterou sociální pracovník může klientce nabídnout, i přesto, že vnitřně s klientovým rozhodnutím nesouhlasí. Jediným případem, kdy může pracovník zasáhnout je, pokud je tímto chováním přímo ohroženo zdraví nebo život, v takovém případě se sociální pracovník může obrátit na policii. Je dobré s klientkou vždy probrat všechny možnosti, které má předtím, než učiní dané rozhodnutí a také s ní probrat všechny možné důsledky. K tomu je možné využít například plán, který sociální pracovník spolu s klientkou vytvoří – vizualizace problému a možností řešení přispívá k lepší možnosti rozhodnutí.

Individuální plán sestavují pracovníci s klientkami na druhé, až třetí schůzce, poté, co se vzájemně seznámí a vznikne mezi nimi důvěrnější vztah, kdy se klientka pracovníkovi otevírá a svěřuje se mu se svou životní situací a z ní vyplývajícími problémy. Poté společně stanoví cíle, na kterých chtějí pracovat. Ne vždy je přitom klientčíným hlavním cílem agresora opustit, chce si třeba najít zaměstnání, hledá někoho, kdo by jí vyslechnul a ulevil v tíživé životní situaci. Pokud klientka sama nechce agresora opustit, pracovníci toto rozhodnutí respektují a do ničeho ji nenutí. Nadnášejí však otázky a možnosti ohledně případného odchodu oběti od agresora tak, aby se nad nimi oběť mohla zamyslet. Pracovník však s klientkou vždy pracuje na tom, co ona sama chce.

7.3.3 Komunikační techniky a konkrétní způsoby práce s klientkou v zařízení

Při rozhovoru se ženami, na kterých je pácháno partnerské násilí pracovníci používají techniky aktivního naslouchání. Společně s klientkou definují, co je to násilí a nazývají násilí násilím. Při tomto procesu má klientka možnost si uvědomit, jakými způsoby ji agresor týrá. Dále je dobré pracovat s pocitem klientky, že není sama a jediná, kdo je takové situaci vystaven a určitě za ni nenese vinu. Pracovník s klientkou pracuje na tom, aby si uvědomila, že není zodpovědná za násilí, které je na ní pácháno. Agresor vždy hledá záminky, proč násilí použít, takže klientka nemůže nikdy dosáhnout takového chování, které by nezavdalo příčinu k útokům.

Jednou z technik, které pracovníci používají při práci se ženami, na kterých je pácháno partnerské násilí je mlčení spolu s klientkou. Klientka se nachází v prostředí, ve kterém se cítí bezpečně, a to jí dává možnost nebýt v neustálém strachu a stresu z toho, zda nepřijde další útok od agresora. Někdy je to vše, co klientka potřebuje, proto je žádoucí dát jí dostatečný prostor, aby si na tento pocit zvykla. Dalším důvodem může být, že si klientka potřebuje uspořádat myšlenky, nebo si něco rozmyslet, i při tom je potřeba dát jí dostatek prostoru.

Pracovníci pracují s potřebou klientky, která se týká jejího pocitu jistoty, že je na bezpečném místě, kde může sdílet své problémy a otevřeně o nich mluvit. Proto je důraz kladen na to, aby si klientka byla vědomá, že je služba poskytovaná anonymně a prostory služby jsou bezpečné.

Závěr

Cílem této práce bylo na základě odborné literatury a expertních rozhovorů popsat možnosti sociální práce se ženami, které jsou oběťmi partnerského násilí. K naplnění tohoto cíle byl zvolen výzkum dostupných služeb v menším městě, kdy byly zkoumány možnosti sociálních služeb, které může žena, jako oběť partnerského násilí, využít přímo v místě bydliště. K naplnění tohoto cíle byly stanoveny tři dílčí cíle: 1. Popis sociálních služeb působících v rámci zvolené lokality pracujících se ženami, které jsou oběťmi partnerské násilí. 2. Zjištění formy pomoci a dalších konkrétních úkonů, které jsou klientkám poskytovány v rámci těchto sociálních služeb. 3. Specifikace komunikace a práce těchto služeb v rámci práce se ženami, které jsou oběťmi partnerského násilí. Těmito cíli pak došlo k naplnění cíle hlavního.

První část této práce byla věnována teoretickému vymezení domácího – partnerského násilí a pojmům, které se pojí se sociální prací se ženami, které jsou oběťmi partnerského násilí. V první kapitole je definován pojem domácího násilí, jehož užším vymezením je partnerské násilí. Dále se věnuje popisu dynamiky, znaků, příčin, forem a klasifikace domácího násilí. Druhá kapitola obsahuje psychologické specifikace, které se s tímto fenoménem pojí, řadí se sem typologie agresorů a obětí, syndrom týrané osoby, naučená bezmocnost a sebezničující zvládací teorie. Třetí kapitola je věnována právní předpisům, které se nejčastěji pojí s tématem partnerského násilí, nejvíce se pak zabývá právním institutem vykazání, který je hlavním využívaným právním prostředkem u žen, na kterých je páčáno partnerské násilí. Čtvrtá kapitola popisuje jednofaktorové a multifaktorové teorie, které se věnují vzniku a výskytu domácího násilí v společnosti. Pátá kapitola se dělí na dvě části. Její první část obsahuje zásady práce s oběťmi partnerského násilí jako jsou prevence, intervence a komunikace. Druhá část se věnuje popisu sociálních služeb, které s touto cílovou skupinou pracují.

Šestá kapitola se věnuje stanovení cíle této výzkumného šetření a teoretickému popisu metod expertních rozhovorů, polostrukturovaného rozhovoru a kvalitativního výzkumu, které byly použity při rozhovorech v zařízeních. Poslední kapitola je pak věnována konkrétním expertním rozhovorům, jejichž uskutečněním došlo k naplnění cíle této práce.

Bibliografický seznam

Publikační zdroje

1. CIMRMANOVÁ, Tereza. 2013. Krize a význam pomáhajících prvního kontaktu: Aplikace v kontextu rodinného násilí. Sazba a zlom DTP Nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-2205-7
2. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. 2000. Policejní psychologie. Praha: Portál. ISBN 8071784753
3. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. 2004. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk. ISBN 80-86473-86-4
4. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. 2008. Moderní psychologie pro právníky: [domácí násilí, stalking, predikce násilí]. Praha: Grada Publishing. ISBN 9788024722078
5. ČÍRTKOVÁ, Ludmila. 2014. Viktimologie pro forenzní praxi. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0582-1
6. ČÍRTKOVÁ, Ludmila a Petra VITOUŠOVÁ. 2007. Pomoc obětem (a svědkům) trestné činnosti, příručka pro pomáhající profese. Grada Publishing, a.s.. ISBN 978-80-247-2014-2
7. DISMAN, Miroslav. 2011. Jak se vyrábí sociologická znalost: příručka pro uživatele. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1966-8
8. HENDL, Jan. 2005. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Praha: Portál. ISBN 8073670402
9. HENDL, Jan. 2016. Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9
10. KRÁLÍČKOVÁ Z., E. ŽATECKÁ, R. DÁVID a M. KORNEL. 2011. Právo proti domácímu násilí. Praha: C.H. Beck. ISBN 978-80-7400-381-3
11. KREJČÍŘOVÁ, O. a I. TERZNEROVÁ. 2011. Malý lexikon sociálních služeb. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2754-6
12. MARHÁNKOVÁ, Jaroslava. 2006. Domácí násilí – výpovědi žen žijících v azylovém domě. GENDER, ROVNÉ PŘÍLEŽITOSTI, ročník 7, číslo 2, s.46-50
13. MÁTEL, A., ROMAN, L. a M. ŠTEPANOVSKÁ. 2011. Zásadné principy pomoci osobám prežívším domáce násilie. In: Politiky a paradigmata sociální práce. Co jsme zdědili a co s tím uděláme? Sborník z konference. Zlín: Univerzita Tomáše Bati, 2011, s. 164-169. ISBN 978-807318-994-5.

14. REICHEL, Jiří. 2009. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Praha: Grada Publishing . ISBN 978-80-247-3006-6
15. SOPKOVÁ E., I. RAJTÁKOVÁ a J. ANDRUCHOVÁ. 2008. Konať proti násiliu na ženách a deťoch. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR. ISBN 978-80-89125-09-8
16. ŠEVČÍK D., N. ŠPATENKOVÁ a kol. 2011. Domáci násilí: kontext, dynamika a intervence. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-690-2
17. ÚLEHLOVÁ D. a kol. 2009. Problematika domáciho násilí pro zdravotnické pracovníky. Spondea – Intervenční centrum, Brno. ISBN 978-80-7013—502-0
18. VOŇKOVÁ J., M. HUŇKOVÁ a I. ČACKÁ-PAVLÍKOVÁ. 2012. Domáci násilí v České republice v roce 2002 z pohledu práva. Praha: ProFem, 2012. 75 s. Dostupné z: [<http://www.feminismus.cz/download/domaci%20nasili.pdf>].

Zákonné normy

19. Zákon č. 99/1963 Sb. Občanský soudní řád. Dostupný z: <https://www.zakonyprolidi.cz/hledani?text=ob%C4%8Dansk%C3%BD%20soudn%C3%AD%20%C5%99%C3%A1d>
20. Zákon č. 40/2009 Sb. Trestní zákoník. Dostupný z www.mvcr.cz/soubor/sb011-09-pdf.aspx
21. Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách. Dostupný z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31234/Zakon_o_socialnich_sluzbach-stav_k_1._10._2017.pdf

Anotace

Jméno a příjmení:	Romana Hrivňáková
Katedra:	Křesťanské sociální práce
Vedoucí práce:	Mgr. Pavlína Jurníčková, Ph. D.
Rok obhajoby:	2018

Název práce:	Sociální práce se ženami, které jsou oběťmi partnerské násilí
Název v angličtině:	Social work with women who are victims of violence against a partner
Anotace práce:	Bakalářská práce se věnuje možnostem sociální práce se ženami, na kterých je páčáno partnerské násilí. Teoretická část se zaměřuje na vymezení definice pojmu domácího násilí se všemi jeho specifikacemi. Věnuje se jeho propojení s psychologickou, právní a sociální stránkou. Dále popisuje možnosti práce s ženami, které jsou oběťmi partnerského násilí a popisuje sociální služby, které s nimi pracují. Pomocí expertních rozhovorů je pak v práci popsáno, jak v konkrétních zařízeních sociální pracovníci s oběťmi domácího násilí pracují.
Klíčová slova:	Domácí násilí, partnerské násilí, oběť, agresor, sociální služby, sociální práce
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis deals with the possibilities of social work with women, in which partner violence is committed. The theoretical part focuses on defining the definition of domestic violence with all its specifications. It deals with its connection with the psychological, legal and social aspects. It also describes the possibilities of working with women who are victims of partner violence. Expert interviews describes how social workers work with victims of domestic violence in social services.
Klíčová slova v angličtině:	Domestic violence, partner violence, victim, aggressor, social services, social work

Rozsah práce:	47
Jazyk práce:	Český